CAAUA-AUANG BU[...]AY

NANG

MAGSUSUGAL AT NACAMU-MUHING ASAL NG̃ LASING

NG̃ TUNAY NA CUMATHA NA SI

PADRE JUAN DILAG

PÁRROCO NG̃ OBANDO AT VICARIO FORRANEO

NG̃ BULACAN, SUR.

ICATLONG PAGPAPALIMBAG

MAYNILA

IMPRENTA, LIBRERÍA AT PAPELERÍA

NI J. MARTINEZ

Daan Jólo Bilg. 310.—Binundoc.

1907.

CAAUA-AUANG BUHAY

NANG

Magsusugal at nacamumu-hing asal ng̃ Lasing

NG̃ TUNAY NA CUMATHA NA SI

PADRE JUAN DILAG

PÁRROCO NG̃ OBANDO AT VICARIO FORRANEO
NG̃ BULACAN, SUR.

ICATLONG PAGPAPALIMBAG

MAYNILA

IMPRENTA, LIBRERÍA AT PAPELERÍA
NI J. MARTINEZ
Daan Jólo Bilg. 310.—Binundoc.
1907.

D. LUIS REMEDIOS, PRESBITERO,

PREBENDADO DE ESTA SANTA IGLESIA CATEDRAL Y SECRETARIO DE CÁMARA Y GOBIERNO DEL ARZOBISPADO DE MANILA, ETC.

Certifico: que á una instancia presentada por el Presbítero D. Juan Dilag, en solicitud de licencia de impresión, S. E. I. el Arzobispo mi Señor, se ha servido decretar lo siguiente:

«Manila 13 de Junio de 1878.—Por las presentes y por lo que á Nos toca, concedemos la licencia necesaria para que se pueda imprimir el manuscrito tagalo titulado *Maralita at caaua-auang buhay nang Magsusugal at Maglalasing:* mediante á que de nuestra órden ha sido examinado, y no contiene según los censores, cosa alguna contra el dogma católico y sana moral. Líbrase por Secretaría copia certificada de este decerto al interesado y archívese original.—*Fr. Pedro Arzobispo.*—Por mandado de S. E. I. el Arzobispo mi Señor.—*Luis Remedios*, Secretario.»

Y en cumplimiento del preinserto decreto, libro la presente certificación en esta Secretaría de mi cargo á trece de Junio de mil ochocientos setenta y ocho.

Luis Remedios.

SA BABASA.

O mañga asaua at anac nang mañga magsusugal at maglalasing.

Sa inyo ini-aalay ñgayon itong muting pinagpagalan; mula ñg matutong magmalas nang sa tauong calagayan dito sa ibabao nang lupa; ang inyong calagayan ang siyang nagbibigay sa puso co nang di masabing calumbayan, cun sa pagbasa nito ay loobin nang Lañgit na ang ilan man lamang sa di mabilang na mañga magsusugal at mag lalasing na sa mañga panahong ito,i, nagsisigala sa mundo ay macatanto nang mañga pahirap at sáquit na sa inyo,i, canilang ibinibigay, ay sulit na ang capagalan nang inyong lingcod na si

JUAN DILAG.

PANGARAL.

Rafael, Regina, sa arao na ito
ay inyong tinangap bunying matrimonio,
at isa sa pitong linalang ni Cristo
icaguiguinhaua nang lahat nang tauo.
Sa bayang mapalad nang toua at lugod,
itong matrimonio,i, linalang nang Dios,
naguing Sacramento nang dito,i, manaog
yaong Poón nating sa mundo,i, sumacop
Mañga puso ninyo,i, naguing isang tunay
sa taling mahigpit nang pag iibigan,
mula nang isumpa sa harap nang Altar
ang tapat na sinta hangang nabubuhay.
Caya ñga,t, hindi na sasabihing aquin
ang ano mang bagay ninyo cundi amin,
si José, Regina, amang aariin
si Simona nama,i, inang tatauaguin.
Ipagdadasal mo na maminsan minsan
itong cay Rafael na mañga magulang,
at mula sa Langit ay inyong asahan
ang bendición nila,i, inyong macacamtan.
Paquitaang lagui nang magandang loob
ang iyong asaua nang houag malungcot,
pahiran nang pauis cun baga,t, may pagod
at ang gagamitin ay uicang malambot.

At ang gagauin mo naman ó Rafael
ang iyong Regina,i, pacamamahalin,
at sasaluhan mo cun di macacain
cun may dalamhati nama,i, aaliuin.

Cun sacasacali,t, icao,i, macaquita
nang isang butihi,t, magandang dalaga,
houag tititigan at mag-iingat ca
baca manibugho yaong si Regina.

Ang pag susunuran siya nganing dapat
sa capara ninyong nagca isang palad,
at magandang loob sa bayao at hipag
gayon din sa tanang mga camag-anac.

Ang mga biyanan suyui,t, igalang
na ariing parang tunay na magulang,
sa toui touina ay pag iingatan
na houag magbigay ng capighatian.

At sa pag sasama,i, cun baga,t, sapitin
cayo,i, magca anac pacamamahalin,
at turuan naman ng dapat asalin
sa gauang mabuti agad hiratihin.

Datapoua,t, Rafael, layua,t, itulac
ang masamang viciong pag inom ng alac
na catatapunan ng munti mong pilac
na dapat gugulin sa asaua,t, anac.

At bucod sa rito ay ibinabaual
sa atin ng Dios gauang cayamuan,
caya cun iinom yaong catampatan
sa utos ng Dios ng di ca masinsay.

Sa pagca,t, cun icao,i, iinom nḡ labis
pilit mauauala tinago mong bait,
dila mo,i, tatabil, at ang masasapit
ang maca paguica nḡ hindi matouid.

Nḡ maniuala ca nḡayo,i, iyong masdan
mḡa mag lalasing cun nagcacapisan,
sila sila,i, ayao na mag paraanan
ng canicanilang mḡa cahambugan.

At quiquiling quiling cun manḡagsilacad
gumiguiríng manoc ang nacacatulad,
caya mula nḡayo,i, icao,i, ca-iiñgat
sa masamang viciong pag inom nḡ alac.

At gayon din naman iyong pag iñgatan
ang masamang vicio nḡ sabong at sugal,
na dili miminsang pinag bubuhatan
nḡ mḡa pag sumpa,t, mḡa pag tunḡayao.

Ang maquiquita mo sa habang panahon
sa isang sandali biglang matatapon,
at nacagugulo sa pusong hinahon
¡ó masamang bunḡa nḡ sugal at sabong!

CAPITULO I.

Ang buhay sa mundo na naca susuclam,
ay ang buhay nḡ tauong sugarol.

Sucat ang sandaling malasin at tingnan
ang buhay na dala nitong magsusugal,
pilit mauiuicang dapat casuclaman
ang ugali niyang casamasamaan.

Sa pagca,t, sa caniyang ugali at quilos
ay nahahalatang tulad na sa hayop,
ang Dios na tunay tiquis nililimot
at ang calolaua,i, uala na sa loob.

At ang na sa loob sa gabi at arao
ang gauang magsabong ó caya mag sugal
at dahilan dito baga ma,t, binyagan
na liban nḡ taon sa pagcocompisal.

At ang cadalasan sa sugal din dahil
sa anac, asaua,i, pabaya nḡ tambing
at capag natalo ang puhunang angquin
ay maca tatauang lagay ay malasin.

Laylay ang cuello, cataua,i, malata
sa capoua sugarol mag mamaca-aua,
na susunod sunod na anaqui cua,
cun di pautangin aalis na bigla.

At ang tutumpahin sa asauang caban
at uusisain ang lahat nḡ laman,
pagca may naquitang buhol na basahan,
mata,i, mandidilat at halos mangaycay.

Sa catulinan ay agad nang aasa
na bibilot doon ay pauang onzita,
bubucsan ang buhol sandaling tataua,
uiuicain olol nang maca quiquita.

Na nag iisa man ay uusap-usap
lamán nang tampipi ay binubulatlat,
sampo nang gulanit ay inaapuhap,
pag hanap sa onza ó caya sa pilac.

Cun di macaquita,i, sandaling uupo
na anaquin baga,i, mayrong quinucuro,
¿sinong di tataua sa ganitong anyo,
alin namang tauo ang hindi bibiro?

Nḡuni,t, mananaog pag lamig nḡ arao,
ualang sasadyai,t, ualang paroronan,
capag may naquitang capoua mag susugal
pasá sà sugalan uala mang puhunan.

At cun masalita na ang gayong dayo
sa bahay ni cuan ay siyang montero,
sa capoua sugarol tatanong nang piso
at cun dili bigya,i, tila mag tatampo.

Sa nababalita na mayroong pilac
sa mapag interés sa tauong mahirap,
ay doon dudulog na halos ma-iyac
ang sugarol natin na ¡nasauing palad!

Dito mangungutang na aamo-amo
ang dunḡong sugarol bihasang manḡaco,
maca utang lamang cahi,t, na may tubo
treinta man por ciento,i, matamis sa puso.

Ang ipañgañgaco ay ang aanihin
baga man ang buquid ay uala pang tanim,
dahil naman dito ay pauutañgin
ñg ating mayamang ibig pa,i, may anim. (1)

At bibilañgin na nang mayamang sana,i,
ang mañga onzita na nag niningniñgan,
ang locong sugarol ay pifirma naman
sa escritura silong camamatayan.

Sa pag firmang yaon ñg tontong sugarol
sa caniyang acala para lamang dahon,
yaong escritura na cun magcataon
sa caniyang asaua,i, siyang mag boborol.

Ñguni,t, ualang tacot ang sugarol natin
may puhunan lamang ano mang marating,
ari ma,i, masanla ay hindi panimdim,
bucas, macalaua,i, siya,i, sisiñgilin.

Masayang lalacad tuñgo sa sugalan,
utang na salapi sucbit sa bay-uang,
ang arbol na sota,i, ñg siyang abutan
hindi macatiis na hindi tayaan.

Silo palibhasa ñg demoniong tacsil
aliping sugarol ay patatamain,
touing ma aarbol ang copas na anim
para ñg na sacmal ang parayang pain.

---

(1) Dalauangpuo at anim na salop ang ipapasoc balang isang cavan.

Pilit mag sasabi na para ng̃ caniya
ang na sa monterong bunton ng̃ onzita,
sa caniyang pag tama,i, para pang Profeta
na nahuhulaan icatlong baraha.

Datapoua,t, noong iisa ng̃ dampot
ang na sa monterong onzitang nag tumpoc
caniyang quinopoha,i, ¡galíng ay natisod!
sampo ng̃ puhunan halos ña maubos.

Dito na pahindig ang ating sugarol,
isip ay nagulo, puso,i, na lingatong,
ano pa,t, ang loob nag oorong sulong,
ibig na lumaban, ibig na omorong.

Ng̃uni,t, ng̃ ma-arbol ang cabayong oros
biglang napatindig anaqui sinulot,
pitong aapatin agad itinumpoc
at saca na upo na uala mang tacot.

Dito,i, inyong masdan at naca tataua
ang ugali niyang anaqui sa ita,
ang balang baraha mandi,i, sinasamba
lalo cun masilip na ang pinta,i, paa.

Dito,i, ang demonio ay napa didios
sa abang sugarol na susucot sucot
at sa balang carta ay napa susuob,
caya ang cabayo ay hindi na sipot.

Sa oras na yaon cahit si Lucifer
cun mag muc-hang cabayo,i, hahagcan mandin
ng̃ abang sugarol, tampalasa,t, tacsil
baga ma,t, cristiano ang ugali gentil.

Sa pagca,t, sa caniya,i, ualang may halaga
cun di guinto,t, pilac, manoc at baraha
at ang Dios natin cun maala-ala
cun hihingan lamang ng̃ salapi,t, cuarta.
Ano pa,t, sa insic na caugalian
ang nacacatulad ng̃ sa mag susugal,
na caya nanasoc sa ating Simbahan
dahil sa interés manalo sa sugal.
Oh sa tacot caya na baca samain
caya nag dadasal sa mag Inang Vírgen,
ng̃uni,t, cun iba pa ang maguiguing dahil
malayong malayo sa sugarol natin.
Hangang dito aco,t, atin ng̃ pag tacpan
ang iba,t, iba pang caniyang caololan;
ang cabayong oros ating pag balican
ang locong sugarol haya,t, sinicaran.
Sa dacong sicmura, caya,t, na patahip
ang pusong muntic ng̃ pilasin ang dibdib,
ng̃uni,t, nasactan ma,i, hindi nacaimic
at sa ng̃alang̃ala,i, ang dila,i, na diquit.
Pitong aapatin ipinag tuaran
camay ng̃ montero ang siyang sumansam,
ang ating sugarol na ting̃in na lamang,
mahapdi sa puso di naman masauay.
Ng̃uni,t, ng̃ ma-arbol ang haring espada
ang dustang sugarol anaqui sumigla,
pagdaca,i, dinucot ang ualong onzita,
itinaya agad, puso,i, cumacaba.

Marahil ay nasoc sa caniyang panimdim
cun yao,i, matalo,i, ualang macacain,
binauas ang piso,t. tinangnang magaling,
sa haring calaban mana,i, sa darating.

Sa paglabas nito,i, anaqui quinañon
ang nag canliliyad na subong sugarol.
.tumindig sa upo lubhang mahinahon,
nğuni,t, ang puso,i, parang nadudupong.

Doon sa infierno sa laqui nang hirap
sa bigat nğ dusang sa puso,i, cumalat.
ang culang na lamang dibdib ay maualat,
nahihiya namang sa iba,i, pamalas.

Lalo cun mahipo,t, bulsa ay capcapin
at ualang masalang cun di pisong munting,
ibig mag hinagpis nğuni,t, naninimdim
sa ganitong asal siya,i, cucutyain.

Tinipid sa dibdib itong cahirapan,
muc-ha,i, pinipilit bigyang casayahan,
nğuni,t, ang dalita,i, siyang umiiral,
lalo,t, cun maisip na tadtad nğ utang.

Utang na boisan ay cun maalaala
at ang escriturang finirmahan niya,
parang dahong paláy madilao ang mata,
at cun hindi duag ay nag tulisan na.

Lalo cun maisip caniyang inutanğan
caya nagca cuarta,i, parang magnanacao
sa pagca at ualang pag hahanap buhay,
cun di mag susugal sa gabi at arao.

Cun may pag aari sino mang sugarol
ang culang na lamang ay ariing poon
nĝ mayamang yaon ugaling olopong,
gaua,i, mag patubo sa habang panahon.

Nĝuni,t, pinong pino at di mahalata
ang pag papatubong caniyang guinagaua
cahit abogado ay sucat mamangha
sa mĝa paraang ipinacacana.

Ang madalas hinĝin sa pinauutang
ay quince por ciento cun baga,t, dalian,
alalaong baga cun agad bayaran
labin limang piso sa baua,t, sandaan.

Caya,t, cun manalo pinautang niya
sa arao ding yaon ay bayaran siya,
sa baua,t, sandaan tubo,i, labinlima,
¿sinong di yayaman sa ganitong quita?

Nĝnni,t, cun matalo na rito ang sopas
agad yayayaing gumaua nĝ sulat,
abang nagpautang halos na umiyac,
bunying nagcautang lalong tumitigas.

Yaong caniyang puso daig pa ang bacal
cun sa catigasan; caya,t, cun mamasdan
nag mamacaauang abang pinautang
lalong nag aalab yaong casaquiman.

Para nĝ lagari casabihan natin.
nacain nĝ cahoy, itulac bataquin,
ang mayamang saquim ito ang cahambing
ang puso ay bacal, dila ay matalim.

Bataqui,t, itulac, pilac na pautang
pilit na cacain dobleng paquinabang,
sa talas nang dila; pobreng mangungutang
opo na nang opo icamamatay man.

Manalo,t, matalo pinauutang niya
dobleng paquinabang ay mayroon siya:
ang mayamang ito linta ang capara
tungcol sa paraang pag sipsip nang cuarta.

Nguni,t, sa paraan nang icabubuhay
nang caniyang calolouang pinababayaan,
mabuti sa caniya batang escuelaha,t,
marunong nang dasal at nag cocompisal.

Cun sa idadami nang guinto at pilac
ulo ay magaan, isip ay matalas,
cun sa pagcocompisal siya,i, gagayac
isip ay mapurol, ulo ay mabigat.

Anhin pang saysain caniyang camalian
ito,i, talastas na nang sino,t, alin man;
bucod sa rito,i, ang saquim na mayaman
mahirap bataquin sa pagcocompisal.

Pinautang niya na abang sugarol
ang idadaos cong sasabihin ngayon,
mula nang mag hirap ang camuc-ha,i, olol
na gagala-gala halos sa mag hapon.

Cun causapin mo ay susuling suling
anaqui si Cain pumatay cay Abel,
sa arao at gabi hindi magupiling
utang na bouisan ang laguing panimdim.

Muc-ha,i, mangingitim na anaqui duha
at gugulat-gulat na para ni Judas
sampo nang magulang ibig ay mautas
ito,i, dahil lamang sa lupa at pilac.

Na inaasahang ibabayad niya
at sa pag susugal pupuhunanin pa,
caya ualang nasa itong palamara
cun di mamatay na ang ama at ina.

At cung mamatay na ang mga magulan
baga ma,t, na iyac ualang dalang lumba;
ang ibig na lamang ay agad masamsam
cun may pag-aaring na tira,t, naiuan.

Sa lahat ng tauong sa mundo,i, gumal
sa tauong sugarol uala ng sasama,
daig pa si Cain sa pag cucuhila
sa tacao ng pilac ay ualang camuc-ha.

Judas na balita cun sa casaquiman
ay nilaluan pa nitong mag susugal,
sa pagca,t, yao,i, miminsang nag tacao
datapoua,t, ito ay hindi mabilang.

Sa cainguitan nga ng sucab na Cain
pinatay ang caniyang capatid na Abel,
ito,i, casalanang dapat macahirin,
nguni,t, higuit dito ang sugarol natin

Uica co i, ganito ngayo,i, inyong mas(
ipaquiquita co ang catotohanan,
nguni,t, cailangang inyo munang tura
pagpatay sa capoua ¿ay cun ilang baga

Dalaua ñgang bagay pag patay sa capua
at alin man dito ay salang daquila,
ang una,i, sa loob, na nasaing cusa
at ang icalaua,i, patdan ng hiningá.

At doon sa harap ng daquilang Dios
mag nasang pumatay para ng tumapos,
ng sa capua tauong buhay na quinupcop
sugarol ay gayon ang nasa ng loob.

Ang tauong sugarol sa toui-toui na
na ma-uubusan ng puhunang cuarta,
magulang, capatid, anac at asaua,
pauang ninanasang mangamatay sila.

Ano pa,t, cun ngayo,i, ualang bibitayan
gaya baga noong si Cain ay buhay,
ang lilong sugarol tacsil at sucaban
cun sa sampong Abel mayroon ng pinatay.

Ito,i, dahil lamang sa nasang masamsam,
iningatan nilang mga cayamanan,
¡oh tauong sugarol! ¿ano,t, icao,i, ganian
¿isip mo,i, nasaan? ¿Cristiano ba icao?

Cristiano man icao ngayo,i, tantoin mo
ang dapat sa iyo ay doon sa Joló,
umalis ca rito sa bayang Cristiano
ng houag mahaua ang campon ni Cristo.

Sa bagay na ito,i, dapat ng maalaman
itong sa demoniong mga cagagauan,
sa mga sugarol may pinayayaman
at mayroon namang sa hirap at utang.

Ang nag si si yaman ay caniyang pangdaqui
sa mğa mailap, tacot na lumapit,
cun baga sa maya ay liliguid liguid
sa baraha,t, manoc nama,i, patdang tiquis.
Caya nğa,t, ugali nğ demoniong pusong
hangang bago bago alin mang sugarol,
ay parang bulaclac cun baga sa ibon
ang nanğa tutuca sa alin mang arbol.
Nğuni,t, palibhasa,i, hindi lamang sugal
ang hanğad sa atin nitong tampalasan,
cun caya ang iba ay nagcaca-utang
nğ di mag buhat ang sumpa,t, tacapan.
At icatututong mag nacao, mag daya
sa mğa magulang nğ anac at bata,
sa sugal din naman pauang nagmumula
ang balabalaqui na gauang màsama.
Anac mang guinoó ay cun mag susugal
bucas, macalaua ay magtutulisan,
ó mag nacao caya itong caraniuan
caya hindi sucat na ating pag tac-han.
Na anac mahal ma,i, ating mapanood
na sa bibitayán buhay ay malagot,
ó cun sa catre man nğuni,t, parang hayop
ualang ala-alang haharap sa Dios.
Itong cadalasang maguing cahangauan
nğ sa mag susugal dalang pamumuhay,
¡oh tauong binyagan! ¿baquit hindi iuan?
at maghunos dili samantalang buháy.

Sucat ang sandaling isipin mo ngayon
ang pamumuhay mo sa nag daang taon,
iyong matatantong sa sugal bumalong,
hirap mo,t, dalitang ngayo,i, suson-suson.

Sa puso mo,i, uala ang capayapaan
at ang bumalabal ay cabalisahan
ang aua sa capoua sa iyo,i, naparam
at ang humalili ay ang casaquiman.

Pag ibig sa Dios sa iyo,i, napaui
at dinidios mo,i, guinto at salapi;
caya naman ngayo,i, icao ay palagui
sa sinapupunan ng dusa,t, pighati.

Sa pagca at ito ang ganti at bayad
sa sino mang tauong sa sugal mababad,
nitong dinidios na guinto at pilac
sa puso mo,t, loob ay nag papahirap.

Dangan nga sa sugal icao,i, nagca ganian
na ngayo,i, totoong labis catamaran,
sugal din ang dahil caya ang lansangan
sa arao at gabi siya mong tahanan.

Ualang iba cun di sugal din ang dahil
anac mo,t, asaua,i, caya di na pansin,
cahit magcasaquit ó hindi cumain,
lumaqui man mangmang ay di mo panimdim.

Dito nga sa mundo,i, uala ng desgracia,
gaya ng dalaga na magca asaua
ng isang sugarol na cahit maganda
ay muc-hang demonio ang puso,t, caloloua.

Sa uica cong ito,i, ga nangagsibulo
ang mğa dalagang dito,i, natitipon,
¿papaano cami cun mag cacagayon,
bihirang lalaqui ang hindi sugarol?

Sa inyo aco,i, di maquipag taltalan
ó mğa dalagang dito,i, napipisan,
yaring sasabihin ay inyong tandaan
a't sa balang arao,i, paquiquinabangan

CAPITULO II.

Ang ligaya at catouaan nḡ asaua nḡ sugarol ay madaling nauauala, at ang biglang humahalili ay ang matagal na hirap at cadalamhatian.

Sa bayang Malabon ang sabi ni caca (1)
may isang dalagang balita sa ganda,
sa isang sugarol napacasal siya
¿sinong aapula? ito,i, gusto niya.
Sabihin ang toua nḡ sila,i, macasal,
baquit ang esposo niya ay mayaman,
magandang lalaqui cataunan ay timbang
at cun cumastila,i, tila cumucunday.
May dalauang buan ang caniyang sugarol
sa canilang bahay tila iquinulong,
toua nḡ asaua,i, ualang casing gayon
baquit sa caniya,i, marunong umayon.
Sa bagay na ito nasabi niya
ang caniyang estado ay para nḡ gloria,
manang isang arao sila ay nagsimba
esposo,i, nauala matapos ang misa.
Omoui na siya sa canilang bahay
ang puso at loob ay quinacabahan,
maca hapon sila ay siyang pagdatal
nḡ caniyang esposong sa mata,i, naualay.

---

(1) Ang capatid ó pinsang matanda nḡ mḡa magulang nḡ nagsasalita.

Sinalubong niya n̄g masayang muc-ha
ang esposong sinta muc-ha,i, namumutla,
tatanun̄gin sana cun saan nagmula
n̄guni,t, pagpasoc pagdaca,i, nahiga.

Parang isang pusang ga naca baluctot
parang isang asong hindi man nag Cruz,
ang caniyang sugarol sa laqui n̄g pagod
ay di man nalaon agad nacatulog.

N̄g siya,i, maguising quina-umagahan
ang caniyang sugarol na sa capit bahay,
at noong tauaguin sa pag-aalmusal
sagot ay uala na,t, dumayo n̄g sugal.

Ang sagot na ito,i, parang isang culog
sa ating babaing ga tila na odlot,
omoui sa bahay noo,i, nacacunot
ibig na omiyac sa ina,i, natacot.

Nagualang bahalang nasoc sa mirador
quinuha ang tahi sa loob n̄g baol,
n̄guni,t, cun maisip ang caniyang sugarol
ay nabibitiuan ang tan̄gang carayom.

Na isipan niya,i, libro ay cunin
Matouid na landas ay caniyang basahin,
upang mapayapa ang caniyang panimdim,
parang binabayo anoman ang gauin.

Lumapit sa mesa na quinalalaguian
cahon ay binatac marahang binucsan,
ang ating babai, biglang na pahiyao
at nagpacun-uaring na impit ang camay.

At ipinaquita sa caniyang capatid
baga man at uala na cagurlis gurlis
at ng̃ matapos na ay nasoc sa silid
sumandal sa suloc at ibig manang̃is.

Inimpit sa dibdib at hindi umiyac
ang babai nating puso,i, mabibiyac,
dahil sa ang ina ay nag tatatacap
ang sugarol niya,i, siyang hinahanap.

Nag con-uari siyang ga di nadiding̃ig
at capagcaraca,i, lumabas sa silid,
cumuha ng̃ panyo at saca nagtapis
at dadalao dao doon sa may saquit.

Ng̃uni at hindi, at doon tumumpa
sa bahay ng̃ caniyang mutyang iniina,
capagdating doon nanang̃is pagdaca
at cahit tanung̃in ay hindi mag badia.

Omoui sa bahay pag lubog ng̃ arao
ang ina ay uala,t, napa sa Bulacan,
inalis ang tapis at saca nanung̃ao
at nang̃alumbabang tila nauaualan.

Di naman nalaon agad sa papanhic
ang canyang dicheng (1) nagcacang gagalit
at itinatanong cun sinong suitic
nuha ng̃ cuartang caniyang iniligpit.

---

(1) Ang pang̃alauang capatid na babai.

Tatlong carrochocho aniyang na sa cahon
isang daang piso baua,t, isa noon,
asaua mo lamang ang siyang sugarol
siya ang nagnacao caya uala ngayon.

Caniyang isinugal at ang marahil pa
hindi yaon lamang ang ninacao niya,
caya pala icao na sigao cangina
nauala sa cahon nacatagong cuarta.

Hindi nacahuma ang babai natin
ang luha sa mata,i, ga butil ng asin
at noong humapo,i, hindi macacain
sa dahas ng dusa sa asaua,i, dahil.

At magdamag halos na di nacatulog
at ang sinisisi ang sariling loob,
ganito rin lamang mabuti pang lubos
tangang hininga co ngayon ay matapos.

Cun ngayo,i, mamatay mabuti pang tambing
anitong babai na dadaing daing,
ang aquing asaua di na aco pansin
at ang sotang bastos mahal pa sa aquin.

Cun ang asal niya,i, di rin mag-iiba
malagot na ngayon ang tangang hininga,
sapagca at di co ito mababata
mahal pa sa aquin manoc at baraha.

Ipina caniya co boo cong pag-ibig
saca ngayon aco,i, di ibig masilip.
libong camatayan ¿nasaan mga Langit,
baquit nababatang buhay co,i, lumauig?

Tunghan mg̃a Lang̃it yaring calagayan
sa cahirapan co,i, ¿sinong dadaing̃an?
aco,i, nahihiya sa aquing magulang
hindi nila gusto,i, aco,i, napacasal.

Buquid ma,i, masanla pilac ma,i, maubos
ang bagay na ito,i, titiising lubos,
ng̃uni,t, sa buhay co ng̃ayo,i, ang lalagot
pagdidili-dili ng̃ palad cong capos.

Baquit caya aco nacapacasal pa
at di co sinunod ang hatol ni ina,
sa tauong sugarol houag cang mag-asaua
siya,i, hangang dito, ó mg̃a dalaga.

Cayo namang lahat ang magsabi ng̃ayon
cun pacacasal pa sa tauong sugarol,
¿baquit baga cayo ay ayao tumugon
dinadaan aco sa pabulong bulong?

Isip yata ninyo,i, di co natatalos
ang sa aqui inyong ibig na isagot
mg̃a noó ninyo,i, ¿ano,t, nang̃ag cunot?
¿cayo ba sa aquin ay nang̃a popoot?

Aquing sasabihin at ng̃ maalaman
ng̃ lahat ng̃ tauong dito,i, napipisan,
na ang bulong ninyo ay ang catotoran
sa tauong sugarol cayo,i, pacacasal.

Cotouiran ninyo,i, siyang calacaran
hangang bagong tauo,i, hindi nagsusugal,
ugaling pang-silo sa cadalagahan
at cun macasal na,i, sugal gabi,t, arao.

Yaon ng̃a,i, totoo,t, quita ng̃ **mata co**
siyang caraniuang pangsilo **sa inyo,**
ng̃uni,t, ¿baquit caya pahuhuli **cayo**
at hindi magmasid bago pa o-oo?

Sa panahong ito,i, dapat ninyong **masdan**
pati ng̃ canila na mg̃a magulang,
sa bagay na ito cayo,i, cararahan
minsang magcamali dala hangang **hucay.**

Naligao sa inyo,i, di man **magsusugal**
cun baga,t, sugarol ang mg̃a **magulang**
ang bahay ma,i, bato, lupa ma,i, **maluang**
sa canilang anac ay houag pacasal.

Sapagca,t, ang anac capagnacasal **na**
pilit magsusugal capara ng̃ ama,
palibhasa,i, ito ang siyang naquita
sa amang sugarol mulang magca **mata.**

Ng̃uni,t, cun mabait ang mg̃a **magulang**
sa puso ay lason ang sabong at **sugal;**
saca ang anac cun ganito ang asal
cun cauri ninyo cayo ay pacasal.

Dapoua,t, mabait man ang ama at **ina**
cun baguntauo pa ay nagsusugal na,
cai-ing̃at cayo ó mg̃a dalaga
ng̃ houag sapitin ang hirap at dusa.

Ayon sa aral co ay isipin ng̃ayon
cun pacacasal din sa tauong sugarol;
samantala nama,i, aquing itutuloy
narating na buhay, babaing Malabon.

CAPITULO III.

Ang pag cacasaquit nḡ asaua nḡ sugarol, at cun caya nag casaquit ay dahil sa mḡa pag susugal nḡ asaua.

Sa isang madilim malungcot na silid,
babaing Malabon doon tumatanḡis,
asauang sugarol lumimot mang tiquis
sa arao at gabi siyang na sa isip.
Lalo,t, cun dumating oras nḡ pagcain
sa puso ang dusa,i, bagcos tumitiim,
ang caniyang sugarol ang pinâpanimdim
inaala-ala baca di na cain.
Cahit nalalayo,i, siyang ala-ala
ang cabiac puso na caniyang asaua,
inaasam-asam na maquita niya
papaui nḡ dusang laguing binabata.
Samantalang siya ay aantay-antay,
caguiat sa sisipot asauang na ualay,
may siyam na arao na uala sa bahay
at noong omoui ay tadtad nḡ utang.
May dalauang arao na hihiga-higa
saan man ma-upo ay naca tunḡanḡa,
mana,i, sa darating sa babaing ima (1)
ang caniyang sugarol pagdaca,i, nauala,

(1) Ang ina: gayon ang tauag nḡ mestizong insic.

Pati naman siya ay nahiyang lubos,
nguni at cusang binuhay ang loob,
ina,i, sinalubong at saca nanaog
may dalauang arao na hindi sumipot.
Ano pa,t, ang buhay ng ating babai
hiya,t, dalamhati sa arao at gabi,
nguni,t, ang halos caniyang ipag bigti
cun siya,i, sisihin niyong caniyang diche.
Lalo cun dumating mg̃a maniningil
na cun magca minsa,i, may dalang aguacil,
ang ating babai halos himatain
ó iiyac cayang tila batang munting.
Sa hiya sa ina,i, caniyang naisipan
ang gumaua sila ng̃ sariling bahay,
ng̃ namamahay na,i, lalong cahirapan,
asaua sa bahay nag lagay ng̃ sugal.
Arao gabi halos hindi maca tulog
sa mg̃a sugarol siya,i, na popoot,
capag ang usapa,i, ang lipad ng̃ manoc
sa boong magdamag ay hindi matapos.
Madalas maisip ang siya,i, lumayas
magtauid ng̃ dagat at dalhin ang anac,
sa guinanon-ganoon siya ay nilagnat
na hibang ang isip at nag papang̃usap.
¡Oh mg̃a dalaga! ng̃ayon ay paquingan
ang caniyang salita noong siya,i, hibang,
baga man di ayos may catotohanan.
sa inyo,i, marami ang tinatamaan.

«Aco sana, aniya,i, dalaga pa ngayon
at uala sa camay ng isang sugarol,
danga,t, yaong matandang con-uari indapon
inulucan acong mag pasial cun hapon.

Caya pala gayon siya,i, casapacat
aco sa sugarol ipacacausap,
maquita co ito aco ay nagulat
tacot co sa caniya ay ualang catulad.

Caya nga at aco,i, hindi na nanaog,
pati sa matanda aco ay na poot:
manang isang arao ito,i, sa sisipot
na may dalang sulat sa aqui,i, ini-abot.

Tacot co cay diche na baca mamasdan
ay isinucbit co sa aquing bay-uang,
tica ng loob co,i, itapon sa calan,
dumating si ima aco,i, inutusan.

Aco ay sumunod na nag mamadali
ang baro ni ima ay aquing tinahi,
at aco,i, nahiga noong matanhali
sa isang camapeng cababagong yari.

Sa init ng arao na na sa taluctoc
anomang gauin co ay di macatulog,
sa bagay na ito ga aco na poot
aco ay nag bangot sa mirador nasoc.

Aco ay na upong inaalinsangan
na hindi macali sa init ng arao,
mana,i, na isip co sulat sa bay-uang
quinuha cong bigla at aquing tiningnan.

Ang boong tica co,i, pupuniting agad
camay co,i, na urong ng̃ aquing mamalas,
ang doradong papel, letrang parang limbag
pati ng̃ puso co,i, ga tila na bihag.
Caya ng̃a at aquing bubucsan na sana
ng̃uni,t, napatiguil ng̃ maala-ala,
na baca cun bucsa,i, ipag cacasala
ano pa,t, dibdib co ay cumacaba-caba.
May tatlong minutos aco,i, nacahilig
at ang dapat gaui,i, aquing iniisip,
caguinsa-guinsa co,i, si diche pumanhic
ang sulat na nama,i, aquing isinucbit.
—Gayon pala,t, icao,i, nag aagam-agam
ang sagot ng̃ isang sa caniya,i, dumalao:
¿baquit di sa Vírgen icao,i, nanauagan
ito nama,i, iyong dating nalalaman?
Na sa caniya tayo dapat na lumapit
sa ano mang tucso na pumipiyapis,
sa pagca at siya,i, Inang matangquilic
na husay sa ating nagugulong isip.
¿At di bagá siyang dati mong sacdalan
sa madlang pang̃anib ay dinadaing̃an?
sa tucsong lumapit ¿baquit nalimutan
at hindi sinambit ang caniyang pang̃alan?
Tayo ng̃ang babai ang idinuctong pa
ang pinaparisa,i, ang nunong si Eva,
na sa pag mamalas bung̃a ng̃ manzana
ang sang catauohan ay napalamara.

Nauili ang matá, manzana,i, malasin
ang utos nḡ Dios nalimutang tambing,
at ang naguing dulo,i, pinitás, quinain,
ganito rin naman mḡa asal natin.

Nḡuni,t, aanhin pa ang lahat nḡ iyan,
dugtong nḡ dumalao sa babaing hibang,
ualin mo sa loob siyang catampatan
at higupin nḡayon alay cong nilugao.

«Ang sulat na yaon noong aquing bucsan,
sigao nḡ may sáquit na ayao tumahan,
tinica nḡ loob babasahin lamang
di isasa-isip ang napapalaman.

Noong mabasa co ay aquing pinunit
at aco,i, nanahing lubhang matahimic,
¡aba,t,! ang damdam co ay tila naguhit
sa ala-ala co doo,i, naca titic,

At ang aquing loob ay ga natotoua
sa puring sa aqui,i, doo,i, itinudla,
lalo sa sinabing aco,i, parang Tala,
aco,i, nanḡinḡiti di man quinucusa.

Gayon din sa uicang aco rao ang Venus
ligaya nḡ caniyang may hapis na loob,
aquing nasasabing datihang mag hambog
nḡuni,t, ang puso co,i, tila nalulunos.

Caya nḡa,t, cun minsa,i, aco,i, mapasandal
tinatahing baro ay binibitiuan,
pinunit na sulat ang siyang titingnan
at sasarili co,i, nasasabing sayang.

Sampo ng̃ poot co,t, galit sa **matanda**
magmula na noon sa puso,i, nauala,
maca salitaan ang siya cong nasa
ang matandang yaong naguing pulo,t, gata.

Caya ng̃a,t, saan man mamasda,t, maquita
pagdaca,i, ibig cong macausap siya,
—Pacli ng̃ dumalao iya,i, itahan na
at iyong higupin linugao sa tasa.

At saca nagsabi ang dalagang dalao
ang lahat na sulat na palasintahan,
sa mg̃a babai parang isang sundang
capagca binasa,,i puso,i, masasactan.

At ang baua,t, letra, baua,t, pang̃ung̃usap
isa namang laso,t, mabisang camandag,
na sa ating loob ay naca-aagnas
caya ng̃a ang dapat tayo,i, caiing̃at.

Ng̃uni at maanong iyo ng̃ higupin,
ahing cong nilugao iyong masarapin
at ang asaua mo,i, houag panimdimin
marahil ay bucas siya ay darating.

¿Sino bang may sabi? tanong ng̃ may saquit
na uala ang hibang: asaua,i, maring̃ig,
tinangnan ang tasa labi iquinapit
saca ang nilugao pagdaca,i, sinipsip.

—Diche mong may sabi sagot ng̃ dumalao
at ang asaua mo,i, nasa sugalan dao,
batac na sa baro ay naca taanan
siya rao nahiyang canyang pag susundan:

"¿Baquit ang sabi mo,i, bucas ay ooui?
sigao ng̃ may saquit nacagat ang labi,
ng̃ yao,i, madinig ay nahibang uli,
dalagang dumalao lumayo ng̃ munti.
At saca nagsabi, «aniya,i, mula noon
ang loob co,t, isip tila nililindol,
mang̃ang̃alumbaba cun madacong hapon
at sa casayahang puso,i, umuurong.
Sa aquin sa mundo,i, ualang may halaga
cun di ang diche co,t, minumutiang ima,
ang sulat na yao,i, mula ng̃ mabasa
hindi co maalaman cun baquit na iba.
Na sa unti-unti sa puso,i, naparam
cay ima,t, cay diche aquing pagmamahal
muntíng causapin ay sinasauaan
at ang naibig co,i, matandang bulaan.
Siyang macausap laguing macapulong
hindi co malaman ¿baquit aco gayon?
baquit ang matanda na parang olopong,
sinusundan aco saan man paroon.?"
—Yaon ang olopong aniya sa infierno,
pacli ng̃ dumalao na ang dala,i, baso,
tumucso cay Eva doon sa Paraiso,
caya napahamac ang lahat ng̃ tauo.
Ng̃uni,t, ng̃umang̃a ca at iyong tang̃apin
tubig sa cuchara ay iyong laguquin,
—"Ang matandang yaon ang uica sa aquin,
sabad ng̃ may saquit na ayao tumiguil.

Mula ng umalis may sampuo ng̃ arao
ni minsan man lamang ay hindi sumilay,
baquit po si ima ng̃ayo,i, nararatay
aco,i, nag iisa na cacauay cauay.

Baquit po ang anac na aquing pamangquin
totoo pang ayao cumain ng̃ canin,
ang sisiua nama,i, hindi pa dumarating
hindi co malaman cun ano ang dahil.

—Ang sa iniina na sa diche,i, tugon
ay aquing naquita ang bayao mong sugarol,
dala dala,i, manoc cahapon ng̃ hapon
ang sabi ng̃ tauo ay naquipag sabong.

Sabi isinanla ang bahay at solar
at cahapon dao ay siyang pinuhunan,
nanalo ang manoc ay ang na isipan
cang̃inang umaga,i, dumayo ng̃ sugal.

At di co malaman cun saan dumayo
nagcacarromata ang sabi ng̃ tauo,
hindi maquilala cun sinong cochero,
ng̃uni,t, ang sabiha,i, tila taga Tondo,

Bunying iniina,i, may sasabihin pa
ng̃uni at ang diche,i, tumindig pagdaca,
sa pagca,t, namasdang tinatauag siya
ng̃ caniyang capatid may luha sa mata.

Ng̃ siya,i, malapit pagdaca,i, niyacap,
hinagcan ang camay luha,i, nalalaglag,
at hindi na hibang mahusay mang̃usap,
«aniya, capatid co, buti niyang palad,

«Sa canitang ima ay nagsisilbi ca)
icao,i, ang caniyang alio at guinhaua,
nĝuni,t, aco nama,i, pauang sáquit dusa,
mula nĝ macasal ang ganti sa caniya.

«¿Diyata nĝa baga,t, aco,i, mamamatay
ang camay nĝ ima,i, hindi mahahagcan?
parusa sa aquin nĝ Poóng may capal
ualang tanong tanong aco,i, napacasal.

«Sa ganda nĝ loob nĝ ima ta diche
uala sa gunitang ito,i, mangyayari,
na sa siping niya,i, hindi matatabi
¡oh ito ang hirap! cun madilidili.

«Aco,i, nagcasala nĝuni,t, pinatauad
ang caniyang camay pinahagcan agad,
tinangap sa bahay ang puso,i, maluag
at minahal uli, palibhasa,i, anac.

«Caya,t, sa loob co,i, uala nĝ camuc-ha
ang calagayan co sa balat nĝ lupa:
—pacli nĝ dumalao ay tila gayon nĝa
caya,t, sinabi mong gloria nĝ mistula.

—¿Baquit baga iyan? ang sa dicheng turing
sa oras na ito,i, siyang uuncatin,
—ang sa iniina, icao ay cumain
bucas magaling ca, cun loob nĝ Vírgen.

«Hindi canin mandin icagagaling co,
tugon nĝ may saquit na nagcang uubo,
nĝuni,t, ang nasa co,i, cun siyang matamo
gagaling po acong totoong totoo.

«Si ima,i, may saquit ngayo,i, nararatay
nasa cong masaquit siya,i, pagsilbihan
cun ito,i, siya co ngayon ay macamtan,
dibdib ay luluag cataua,i, huhusay.

«Caya pamanhic co aco ay buhatin
sa bahay ni ima aco,i, iyong dalhin,
cun siya,i, na ubo,i, aquing dadacutin:
sa uinicang ito, médico,i, umiling.

—Icao ay umayon hatol ng dumalao,
sa Dios na Poón calooban iyan,
ng caming dalaga,i, mayroong pagcunan
sa mga panahong tucso,i, umiiral.

At ng cami houag agad ng susulong
biglang pacacasal ualang tanong tanong,
capagca mayaman cahit sa sugarol
ito ay madalas na mangyari ngayon.

Ng mayroon namang pagcadalaanan
ang mga dalagang ngayo,i, sumisilang,
na ualang sanguni sa mga magulang
caguiat pa-ooó sa nagsisiligao.

Na anaquin baga, ang ama at ina
sa canila,i, uala munti mang halaga
sa isang usapan dapat na manguna
ay ang cadalasan ay hindi isama.

Cun ang munting aring na sa ating bahay
di dapat itango sa cangino pa man,
cundi isanguni sa ating magulang
di lalo at higuit ang ating catauan.

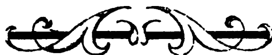
Salaming malinao nangyari sa iyo
ang mg̃a dalaga,i, dapat mang̃anino
at nang mapiguilan ang tacbo ng̃ usong
lihim sa magulang cun mg̃a pa-oo.

Ang nasapit mo ng̃a,i, salaming malinao
lalo,t, sa dalagang sa pilac ay uhao
na cun magsalita,i, cun pacacasal dao,i,
doon sa pusacal marunong ng̃ sugal.

At ng̃ hindi na rao inaaring olol
cun quinacasugal ng̃ capua sugarol:
ang sa iniinang sabing inihabol
sa ating sugarol ¿sino pang dudunong?

¿Baquit po ba iyan inyong uuncatin
ang sa dicheng sagot, calong ang pamanquin
at ang sa may saquit biglang itinuring
aco,i, itauag ng̃ Confesor ng̃ayon din.

Ang sabi ni caca,i, quinaumagahan
ay siya,i, omoui sa canilang bayan,
noong i-uan niya ay nag liligpitan
dahil sa may saquit ay mag cocompisal.

At hindi po aco nila camaganac:
—cun gayon po,i, ¿baquit nagalit ca agad?
—¿baquit di magalit ay totoong sucab,
sugarol na yaong catulad ni Judas?

Aquing sasabihin, ale, ay paquingan,
pamumuhay niyang bantog na sa bayan,
cun iyong matanto, at di ca masuclam
marahil po icao,i, sugarol din naman.

—Aba,t, itong ale, at cun ano-ano
mg̃a sinasabi sugarol dao aco,
ganang catanda co na babaing tauo
¿baquit mag susugal, sugal ay sa diablo.

Baga man po,t, di co ibig mapaquingan
sabihin sa aquin buhay ng̃ may buhay
ng̃uni,t, ang uica mo,i, alam na ng̃ bayan
ipatuloy mo po iyong pagsasaysay.

Tinguan mo po, ale, uica ng̃ tindera
cun sa tauong yaon ay may sasama pa,
noong pong may saquit ang caniyang asaua
iniuan sa bahay na iisa-isa.

At ualang guinaua cun di ang magsugal
ó umupo caya sa mg̃a tindahan,
cun mag saua rito ay pasa sa billar
gaua po,i, ganito sa gabi at arao.

Ano pa,t, uala pong masarap sa caniya
cun di ang malasin pinta ng̃ baraha,
himasin ang manoc capagca umaga
at maqui pag cahig cun uala pong cuarta.

Ngayong sinabi mong sa diablo ang sugal,
lubos cong na tanto na diablo rin naman,
sa lahat ng oras siyang umaacay
caya di mauiling tumira sa bahay.
Asauang namatay totoong mabait
maganda,t, mabini ayos cun manamit,
danga,t, sa sugarol demoniong umaquit
caya ng may saquit ay di man sinilip.
At caya nga pala noong calubhaan,
asaua sa saquit na iquinamatay
ang sabi ng tauo,i, guinaling sa sugal
ngayon co natantong sa diablong paraan.
Sa pagca,t, noon pong ipatauag siya
dahil sa malubha ang caniyang asaua,
sabi ng sumundo caya di sumama;
yaong cagalinga,i, sinasamantala.
Caya nga,t, tangan na sa baro ng hipag
hindi rin sumama,t, pumilit tumacas,
ito namang hipag ay omoui agad
at di na sinundan bayao na lumayas.
Siya,i, nahiya,t, sinabi sa caniya
ang cagalingan dao,i, mahirap maquita,
nguni,t, ang babai capag dao may cuarta
madaling hanapin. ¡Mabuti,t, na bata!
Ng caniyang hipag ang sagot na ito
cun acong sinagot, ale, tantoin mo,
na sa caniyang dila ay babacbaquin co
ang nanga niniquit na libong demonio.

At ang guinaua po ay quinabucasan,
dumayo ng sugal sa malayong bayan,
at mula po noon di namin malamán
dami ng humanap ay di masumpungan.

Natanto co ngayon gaua ng diablo
cun caya sa sugal siya ay nanalo,
mula ng macasal ay talo ng talo
dalaua ng taón ngayong hustong husto.

At saca guinaling noong calubhaan
ng asaua niya cung caya namatay,
ang sabi ng tauo ay ualang dahilan
cun di sentimiento,t, mga cahapisan.

—Ang tugon ni caca ibig co pa sana
mapaquingang lahat boong buhay niya;
sa pagca,t, anac co ay mga dalaga
ay i-aaral cong ca-iingat sila.

Sa mga sugarol ng huag sapitin
ang sa inalibing na calaguim-laguim,
nguni at aco po ay tatanghaliin,
paalam sa inyo, mag utos sa aquin.

—Salamat po, ale, sagot ng tindera
at idinugtong pa, cayo po,i, umasa,
na sa ma-aabot ng dahop cong caya
sa lahat ng oras ay natatalaga.

Nguni, at cayo po muna ay cumain
maquipagdalita sa asin at canin,
—tila aco,i, hindi marunong pumiguil
ang init ng arao,i, inyong susugbahin.

—Huag na po,t, aco,i, aantain naman
sa calapit bahay niyong namatayan,
ng̃ aquing comareng aquing catipanan
na iniina rao niyaong pong namatay.

Lumacad na aco ang uica ni caca
ang init ng̃ arao ay aquing sinugba
ng̃ doon sa bahay aco ay masampa·
aco,i, may natanao isang carromata.

Ng̃uni at hindi co na parang na pansin
ang sa carromata na biglang pagdating,
mata co,i, nauili sa naquipag libing,
lalaqui,t, babai ang damit ay itim.

Datapoua,t, ng̃ aquing mata ay iling̃ap
may dala sa sangol aquing hinahanap,
aco ay namutla biglang napagulat,
isip co,i, verdugo yaong bagong acyat.

Ang baro ay pula, pula ang salaual,
tahi sa maquina na mayroong agriman,
tila sa masid co,i, cabibili lamang
caya ng̃a,t, ang culay parang inangcacan.

Ng̃ aquing maquita ay nacatayo pa
ang pindong sa ulo ay panyo ring pula,
nang̃aquipag libing naguiguitna siya
na pulos na itim ang baro at saya.

Ang pagcamasid co,i, ga tila na dulit
maquita ang gayong mg̃a pananamit,
ang naquipaglibing ay tila aalis
napopoot mandin dito sa pumanhic.

Aco ay lumapit sa ibang bintana
nasa ng̃ loob co,i, maquita ang muc-ha,
mana,i, isang voces sa silong nagmula
aquing pinaquingan ganito ang uica:

Iyan ang verdugong natay sa asaua
hindi nga sinundang ng̃uni,t, binaraha
cun baga,t, sinungdang mabuti pa sana
sa isang sandali natapos ang dusa.

Ng̃uni,t, ang baraha,i, siyang ipinatay
mahiguit santaon na pinahirapan,
isang guardia civil nanhic sa bahay,
tumiguil ang voces tauo,i, nag alisan.

Tauong naca pula,i, siyang quinausap
saca ng̃ matapos isinama agad,
arao ma,i, mainit tuloy ng̃ paglacad
doon sa Bilibid siya itinambad.

Ang uica ni caca ng̃ quinahapunan
sa caniyang comare, siya,i, napaalam,
tungcol sa sugarol ualang macaalam
ng̃ pagca bilango cun anong dahilan.

Ng̃uni,t, acong lubos ang nacatatanto
dahilan ng̃ caniyang pagca bilango,
datapoua,t, aquin munang itatago
sa caban ng̃ aquing malihim na puso:

Sapagca at ng̃ayo,i, na ipaquita na
sa nang̃aririto na mg̃a dalaga,
masasapit nila at maguiguing hanga
cun sa manunugal sila mag-asaua.

Caya nḡa lubos na pag asa co nḡayon
sila,i, masusuclam sa tauong sugarol,
na hindi malayo capag nagcataon
ang verdugo nila sa habang panahon.

At cun ang sugarol dapat casuclaman
mḡa mag lalasing ay gayon din naman,
parang asong olol dapat catacutan.
Oh mḡa dalaga aco ay paquingan.

Lahat ñg tindaha,i, iniisa-isa
na binibilhan po ñg isa,t, dalaua
cun itinutuad sa alac na tasa
ay maca tatauang mamalas, maquita.

Halos pagca tiquim casabay ang dahac
na anaquin baga,i, ayao na sa alac,
quiquiling ñg munti mata,i, mandidilat
at saca hihiñgi ñg tatlo at apat.

Cun ito,i, laguquiñ biglang pa-a-a-a
na tila po baga napitpit ang dila,
muc-ha,i, mamumulá, mata,i, tila saga,
uala pong iniuan sa lampong na pusa.

Na ñgi-ñgiyao ñgiyao sa boong lansañgan,
babai,t, lalaqui ay tinutuñgayao,
asaua,i, na hiya cañgina,i, sinauay
tinagá sa ulo buti,t, di naminsan.

Matandang hermana,i; may sasabihiu pa
ñguni,t, napatiguil noong mag si sampa,
tatlong may salacot may campilang dala
luma ang chaquetang tila columbiana.

Casama ay isang payát na aguacil,
puti ang chaqueta, salaual ay itim,
hangang cabahayán ibig na pasuquin,
ñguni,t, ang médico,i, silay pinatiguil.

Sampong aco nama,i, bilang napa ilag
dahil cun lumacad ay naca gugulat
baquit cun mag usap ang amoy ay alac
tauong naca sugat siyang hinahanap.

Nang hindi maquita ay nangag palintic
aco,t, ang hermana ay halos matulig
at sa tacot namin cami ay umalis
baga ma,t, ang tuhod namin nanginginig,
Nang cami matapat sa canilang bahay,
uica ng hermana icaó po,i, magdaan,
sagót co,i, huag na,t, sa iba ng arao
nguni at aco ay inacay sa camay.
Na di binitiuan hangang sa ma-acyát
sa canilang bahay lubhang aliualas,
cami sinalubong ng dalauang anac,
na sa camay niya,i, nag si halic agad,
Ang sabi sa aquin ay mga dalaga
ang pinaca bunso,i, edad labing lima
cun tauagui,i, Neneng, muc-ha ay maganda,
tuhog na campupot sa camay ay dala.
Ang baro ay cantong at ualang alampay
mangás ay ma-icli, nguni at malouang,
saya ay mahaba sa dacoug licorán,
laguing naca upó sa tabi ng languay.
At cun mag salita ay idinidiin
mainam ang dila, voces ay matining,
mapulà ang labi, quilay ay maitim
at na sa bahay man ay mayroong singsing.
Anac na panganay edad labing siyam
mabining lumacad, catauan ay timbang,
may calmen sa dibdib, matá ay mapungay
at naca alampay cahit na sa bahay.

Cantong din ang baro at may camiseta
na sa catatagán ang haba ng̃ sáya,
bihirang mang̃usap muc-ha ay masaya
lagui sa cusina,t, siyang nag guiguisa.

Ng̃ maca ánimas agad ilinagay
ang naca gayac ng̃ canilang hapunan,
maca hapon cami hermana,i, nag saysay
sa anac na bunsong aquing caagapay.

—Uica ng̃ hermana,i, ¡ay! bunso cong Neneng
cang̃ina ay icao ang̃ pinapanimdim,
ng̃ aba mong inang hindi magupiling
buhat na ng̃ icao ay pang̃asauahin.

—At ¿baquit po? ina, icao,i, mang̃ang̃amba
sa loob co,i, uala ang pag aasaua
nasa ng̃ loob co ang pag silbihan ca
hangang sa mapatid ang tang̃ang hining̃a."

—Totoo ng̃a, Neneng, ang sa inang tugon
nguni,t, tantoin mo lacad ng̃ panahon,
¿ilang caparis mo sa panahon ng̃ayon
ay dahil sa alac ay nang̃ag cagayon?"

—At ¿cailan, ina, iyo pong namasdan
na ominom aco alac na tinuran,
ayon sa sabi mo ay pagbubuhatan
ng̃ isasamá co at capahamacan?"

—Hindi gayon, Neneng, ibig cong sabihin
ang tugon ng inang lubhang naninimdim,
cun di ang ama mo ang pa-iinomin
ca mangcoc ng̃ alac icao,i, lulunurin."

Totoo,t, alam co, ama mo ay ayao
na sa gayong tauo,i, icao ipacasal,
uica pa sa aquin ay manğinğinom dao
ang mğa capatid at mğa magulaug.

Nğuni,t, capag siya,i, naca inóm, Neneng
ang pag ayao niya,i, biglang mabibiling,
at macailan nğa na sa alac dahil
alam ng̃ masama ay minamagaling,

Tanto mo naman cun siya,i, macá inom
aco at ni cayo,i, hindi maca tutol,
cun icao,i. itango sa mag papainóm
¿papaano, Neneng, ang ina mo ngayon?

Cun icao,i, caniyang maitangó, Neneng
pilit gaganapin ano mang marating,
sa pagca,t, madalás sa atin sabihin
mahal pa sa buhay puri niyang angquin

Cun gayon po, ina, cay Neneng na sagot
aco sa Beaterio ay inyong ipasóc,
may sasabihin pa nğuni,t, na pa odlót
ama ay na voces sa bacuran nasoc.

At nadinğig nilang uica sa causap
ualang di pag sunod bunso niyang anac.
ang nauica niya ay asahang uagas
na tagá sa bató ang nacacatulad.

Nabual si Neneng ng̃ ito,i, madinig
biglang hinimatay sa dahás ng̃ saquit;
ng̃ mahimasmasan dinala sa silid
at inalagaan ng̃ ina.t, capatid.

Ang ama ay langó ng̃ manhic sa bahay
nangyari sa anac di man namalayan,
may isang alila na ang dala,i, ilao
noong masalubong biglang tinung̃ayao.

Anac na pang̃anay ay hindi tinugon
sa magandang gabi,t, anyayang humapon.
sa banco nahiga, at bubulong bulong
tila máy cagalit cun minsa,i, umung̃ol.

Asaua marahil malaqui ang tacot
caya ng̃a,t, sa silid ay dina cumilos,
at nag pacunuaring ga nacacatulog
nahigang magaling na balot ng̃ cumot.

Ng̃uni,t, di nalao,t, at caniyang nadinig
na ang lang̃o niya,i, malacas ang hilic,
guinaua,i, lumabas aco,i, quinalabit
aco nama,i, biglang sa upo,i, tumindig.

Doon sa mirador maipasoc aco
uinica sa aquin maupó po cayo,
may sasabihin pa,i. ng̃uni,t, napalucso
sa tauong sigauang ¡harang iyan tauo!

Sa sigao na ito aco ay nanung̃ao
doon sa bintana na dacong lansang̃an,
sa ilao ng̃ buan ay aquing na masdan
tauong hinahabol puti ang salaual.

Isang punong sasá haba,i, may sandipa
sa pag tacbo niya,i, siyang daladala,
mana,i, naparapa inabutan siya
ng̃ nag sisihabol halos di na hing̃a.

Caya,t, ng̃ abutan ay pinag sabayan
hinampas sa licod ng̃ boong lacasan.
at sa aquing masid di ii-uang buhay,
danḡa,t, may justiciang doo,i, namaguitan.
Aniya ay inyong houag ng̃ patain,
sigao ng̃ Justicia na nag tutumulin,
talian. sa liig camay ay gapusin
at cun mabaliti sa Tribunal dalhin.
Sa nang̃ag si habol ay mayroong isa;
dapat ang patain tugon sa Justicia,
hangang naca rapa,i, sasampayan co na:
sagot ng̃ Justicia: tumiguil ca muna.
Ng̃ ating matanong cun anong pang̃alan
ng̃ caniyang ibang mg̃a casamahan;
sabi ng̃ hinarang sa Quinabalian
apat ang casamang pauang sangdatahan.
Hangang guinagapos abang naca rapa:
uica ng̃ hinarang ¡bata palang bata!
asa co,i, may fusil; bago pala,i, uala,
ito pala,i, sasáng sa ami iniacma.
Noong bamaliti ay pinapabang̃on
ng̃uni,t, ang tulisan ay ayao cumisol,
guibic ay nagalit biglang hinandulong,
nang̃udug̃od sa lupa dumugo ang ilong.
Ng̃uni at hindi rin iharap ang muc-ha
baga ma,t, ang dugo,i, nadanac sa lupa,
sa hiyao ng̃ guibic tulisa,i, narapa,
lansang̃a,i, na puno ng̃ matanda,t, bata.

Pati ng̃ cay Neneng na ama,i, naguising
nanaog sa lupa na nag tutumulin,
lilis ang salaual ang bitbit ay fusil
sa narapang tauo ay doon tumiguil.

At sampo ni Neneng naman ay nanung̃ao
may pindong na panyo cumot ay balabal
ang narapang tauo,i, siyang tinatanao
ng̃uni,t, na paodlot dahil sa ang sigao.

Nang ilang dalagang sa bigasa,i, galing
ng̃ nacabang̃on na ang tulisan tacsil,
muc-ha,i, naquilala,i, nagsigauang tambing
¡ABA,T, NOVIO! ANG NOVIO ni NENENG!

Ang̃ balang malapit !aba,t, cay Neneng ng̃a!
Aba,t, cay Neneng ng̃a, siyang nauiuica,
cay Neneng ng̃a pala ¿baquit di nahiyang
sa tapat ni Neneng mag muc-hang palaca.

At hindi lumusong; ang ibig marahil
cang̃ina,i, itayo,t, ibang̃on ni Neneng:
¿at saan nagmana at nangharang? ¿baquit?
ama ay mayáma,t, may pilac na angquin.

Saan mag̃ mamana cun di sa magulang
ang sigao ng̃ isang may dalang campilan;
doo,i, isang guíbic na muc-hang mayaman
ng̃ yao,i, madinig sa bacod na sandal.

Ibig na sumagot ng̃uni,t, na oodlot
touing mamamasdan ang tulisang gapos.
cay Neneng na ama siya,i, napanood:
anac mo, compare, ¿baquit ng̃ayo,i, hayop?

Sa nangyaring ito, compare, tantoin,
usap at cangina ay sira ng̃ tambing
sa tauong tulisan anac cong si Neneng
di ipacacasal ano mang marating.

Tauong nacasacdal ng̃ anyong sasagot
Justicia,i, nagutos sa cuadrilleros,
hayo,t, sa Tribunal ang tulisang gapos
ngayo,i, inyong dalhing sa aquin isunod.

Justicia,i, lumacad tung̃o sa Ttibunal
casunod sa huli gapos na tulisan;
ang ama ni Neneng ay na sa licuran
at quinausap ang tauong hinarang.

¿Cayo,i, taga saan? cay Neneng na ama
tanong sa hinarang ng̃ lumalacad na:
taga Obando po, sa barriong Quibadia
sagot ng̃ hinarang na may saguang dala,

.Cami po,i, regaton galing sa Maynila
at anim ang aquing casacay sa bangca,
dalaua,i, dalaga isa ang matanda
tatlo ang lalaqui ang isa po,i, bata.

Ng̃ cami,i, dumating sa Quinabalian
arao,i, mag tatago sa quinalunuran,
sa isa pong sapa mana,i, sa lilitao
maliit na banca limang sumasaguan.

Cayo pala,i, pito ang tulisa,i, lima,
tugon sa hinarang cay Neneng na ama:
¡baquit di lumaban at inyong na batá
na cayo,i, laparin at cunin ang cuarta.

Ang mg̃a babai na casacay namin,
tugon ng̃ hinarang sa ama ni Neneng,
piniguil po cami,t, ayao palabanin
caya boong gusto,i, nagaua sa amin.
Cami ay guinapos saca pinarapa,
ayao patinĝinin sa canilang muc-ha,
mg̃a bulsa namin pauang inusisa
at inisa-isa ang lahat ng̃ calla.
Puhunan at tubo namin ay sinamsam
at ng̃ masamsam na,i, biglang nag saguanan
ng̃ aming maalis ang gapos sa camay
cami nag paguibic at aming sinundan.
Dumating sa Nioga;i, nang̃ag si ahon
iniuan ang bangca sa isang saluysoy,
ng̃ maca ahon na ay aming hinabol
apat ay nauala cun saan nag tuloy.
Ng̃uni,t, itong isa na pinacabata
ang nasundan namin hangang naparapa,
ng̃ ito,i, masabi tumiguil na bigla
at magandang gabi ang siyang uinica.
Sa capitang actual, doon na masdan
noong maca pasoc sila sa tribunal,
naupo sa silla at ang caagapay
guinoong Director na may plumang tang̃an.
Ng̃uni,t, at siya ay hindi tinugon,
gapos na tulisan ang siyang tinanong,
¿anong pang̃alan mo? at sabihin ng̃ayon
cun anong oficio at edad na taon.

Nḡalan nḡ ama mo,i, sabihin din naman
sampo nḡ ina mo na pinagbuhatan,
sa balang tanong co,i, houag mag cuculang
ang catotohanan nḡayon ay isaysay.

Sagot nḡ tulisan nḡayon co,i, Bebedor
aquing apellido,i, Buenvino de Ron,
at ang oficio co ay Alborotador
edad co po nḡayo,i, labing pitong taon.

Señor Alambique ang nḡalan ni ama
ang cay ina naman ay señora Nipa,
pacli nḡ Capitan, nḡayo,i, mag sabi ca
¿baquit ca nangharang mayaman ca pala.

Guinoóng Capitan, sagot nḡ tulisan
ang bisa nḡ alac di ba ninyo alam,
sino mang malasing anac man nḡ mahal
madaling mabuyo sa pag tutulisan.

Canḡinang malanḡo bait co,i, nauala,
loob co,i, tumapang nauala ang hiya,
dila co,i, dumulas sa pag sasalita
aquing cainuman bigla cong niyaya.

Na aming haranḡin bangca nḡ regaton
sila,i, napa oo caya po na tuloy,
¿mḡa casama mo,i, nanḡasaan nḡayon
tanong nḡ Capitan ang hauac ay bastón.

Sa aming pagtacbo,i, nanḡag cahiualay
tugon nḡ tulisan na camot nḡ tian:
cun gayon Director uica nḡ Capitan
diligencia,i, gauin na huag maliban,

At sa Gobernador parte ipadala
sa oras ding ito sa isang Justicia;
iyang si Bebedor ipangão ang paa
at labasin agad ang mg̃a casama.

At saca nag uica sa mg̃a caharap
aniya,i, mula na ng̃ aco,i, bumaras,
ay ualang ibang sa aquin nagpahirap
na para ng̃ mg̃a na inom ng̃ alac.

Ualang basagulong dito,i, isinacdal
na hindi ang alac ang pinagbuhatan,
caya ng̃a,t, cun acong masusunod lamang
ang balang mag lasing ay ipabibitay.

May sasabihin pa ay hindi natuloy
dahil sa isang sa caniya,i, bumulong,
may dalang botella ang laman ay rol
ang baro ay puti salaual ay guingon.

Laman ng̃ botella ay tila may virtud
balang macainom na luag ang loob
caya,t, ang Capitan noong maca lagoc
isip ay nag iba napaui ang poot.

At hindi natiis na di tinagayan
ang lahat ng̃ tauong naroon sa Tribunal
cay Neneng na ama,i, halos nasisigao,
sa toua ng̃ loob sa pag-iinoman,

Bagama,t, nalang̃o ang Señor Director
matataas sabihin, *uicang composicion*
at ang pitong piso na hining̃ing suhol
hindi naculang̃an inom man ng̃ inom.

Lahat ay uminom liban sa hinarang
na sa isang suloc malaqui ang lumbay,
lalo ng̃ madiñgig uica ng̃ Capitan
consulta,i, iyurong, preso ay paualan.

At saca tumayo at biglang nagturing
guinoong Capitan aco po ay dinguin
¿baquit pauaualan humarang sa amin
at ang diligencia,i, baquit hindi gauin?

Icao ay ang siyang dapat na ipang̃ao
sagot ng̃ Capitan baston ay tinangnan,
iyong pasaporte,t, cédula personal,
ilitao mo ng̃ayon at aquing titingnan.

Ang abang hinarang umapu-apuhap,
cédula personal siyang hinahanap
ng̃ ualang maquita ay namutla agad,
tacot sa Capitan ay ualang catulad.

At ang sinisisi,i, ang sariling loob
sa pagca paguibic; sa laqui ng̃ tacot
sa Capitang actual halos manaclot,
sa reclamo niya,i, totoong na poot.

Lalo,t, ng̃ sabihing siya,i, iluluas
ay culang na lamang ang magcang iiyac
sa ama ni Neneng ay namanhic agad
na siya,i, caauaan na ipaquiusap.

Hayaan mo,t, aco,i, ang siyang bahala,
sagot sa caniya cay Neneng na ama
ng̃uni,t, cailang̃an ng̃ayo,i, mang̃aco ca
pag- harang sa inyo,i, ipag lilihim na.

Cun yaon po lamang ay asahang tambing
cangino mang tauo,i, di co sasabihin
cun gayon, ang sagot ng̃ ama ni Neneng
ay omoui cana ng̃ayon magtumulin.

Toua ng̃ hinarang ay ualang catulad
sa pagca at siya,i, dina iniluas,
biglang napaalam at omoui agad,
dala dala,i, saguan na na sa balicat.

Di naman nalaon agad nag ouian
ang lahat ng̃ tauo nang̃a sa Tribunal
cay Neneng na ama ay ang naca sabay,
Señor Alambique na may hichong tang̃an.

Cayo po,i, ng̃umang̃a ang cay Alambique
sa ama ni Neneng ang siyang sinabi,
ang idinugtong pa, maguinao, compare,
tayo,i, magpainit muna ang mabuti.

At nagdaan sila sa isang tindahan
at si Alambique agad napatacal
sa ama ni Neneng biglang itinagay,
mangcoc na may pinta lama,i, isang gatang.

Ng̃ macainom na ang ama ni Neneng
sa cay Alambique ay amen ng̃ amen,
at noong omoui ay quiquiling quiling
na maca tataua asal ay malasin.

Dumating sa bahay, Neneng ay tinauag
at saca sinabi icao ay gumayac,
icao,i, idudulog sa arao ng̃ bucas
sa cay Alambique minumutiang anac.

Sa uinicang ito,i, parang namatayan
ang lahat ng̃ tauong doroon sa bahay,
cay Neneng na ama sila ay mamasdan
tinung̃ayao sila,t, agad nag si tahan.

At saca sinabi cun dica padulog
cayong mag-iina,i, dadalhin ng̃ culog,
asauang tercera,i, hindi macasagot
at sampo ni caca,i, siya rao,i, na tacot.

Ng̃ ito,i, mauica,i, nahiga sa papag
na iisa-isa ay uusap-usap,
di naman nalao,t, nacatulog agad
ng̃ macatulog na,i, asaua,i, lumabas.

At aco,i, tinauag; ang uica ni caca
doon sa cusina siya rao,i, dinala,
ng̃ sila,i, maupo uica ng̃ tercera:
paquingan po, ale, yaring ibabadya.

Papaano caya ang aquing gagauin
ayao pang pacasal anac cong si Neneng
cun ang asaua co nama,i, hindi sundin
cami pong mag ina,i, mayroong mararating.

Ale, ay mano pong, aco ay hatulan
sa bagay na ito ng̃ hindi masinsay
para mo nang aua aco ay turuan,
uica nang hermana, luha,i, parang ulan.

At ang sinabi pa noong pinapahid
ang luha sa mata na tumataguistis,
sa alac nag buhat, ale, yaring hapis
at alac din naman sa buhay papatid.

Sa pagca,t, halos po sa lâhat ng̃ oras
puso,i, binabayo ng̃ dalita,t, hirap
at ang palacol pong talagang pang ualat,
dili iba, ale, cundi po ang alac.

Sa pagca,t, sa alac nag buhat nangaling,
dalita co,t, hirap ng̃ayo,i, sapin sapin
at cun di sa aua ng̃ mag inang Vírgen
marahil po, ale, buhay co,i, na quitil.

Cang̃inang mamasdan asaua co,i, lang̃o
saca tauaguin si Neneng, na anac co,
dito,i, na hinto,t, dahil sa na patauo
hermano Celador ng̃ mg̃a tercero.

Bati ng̃ Celador ¿tanto mo ba? manang
ang nangyari ng̃ayon sa ating Tribunal
banta co,i, parusa nang Poóng may capal
sa ating nagauang mg̃a casalanan.

Cun di yao,i, hindi itutulot mandin
ng̃ Dios na Poóng Amang maauain
na ang isang punong dapat nating sundin
sa di catuira,i, na masdang cumiling.

At ang catouira,i, siyang ibabaon
gaya ng̃ nangyari sa abang regaton
dahil sa caniya na hindi pag inom,
ualang casalana,i, siyang icuculong.

Nguni,t, si Bebedor tunay na nangharang
sa pagca,t, may alac siyang pinaualan,
sucat bagang ito,i, gauin ng̃ Capitan:
ng̃uni, at sa Dios itong calooban.

Ng ating matanto na alin ma,t, sino
cahit anong dunong, mahal ma,t, guinoó
capag di iniuan gauang pag lalango
sa gauang masama pilit mabubuyo.
Pilit mahuhulog sa di catouiran
gaya ng malasing ang ating Capitan,
pinaualang bigla ang tantong tulisan
at ang ipapangao,i, ang pobreng hinarang.
At ng upan namang ating matalastas
cun caya sa bayan ngayo,i, cumacalat,
ang sumpa,t, tungayao na naca gugulat
ualang ibang dahil cundi rin ang alac.
Alac din ang dahil caya namamasdan
itong sacrilegiong casalanang mortal
na sumusumpa ng casinungalingan
¡ó Dios co,i, ¿baquit? at di mo padalhan.
Ng apoy sa Langit ng upang matupoc
yaong manga dilang hindi natatacot,
na icao ay sacsihin capagca nalagoc -
ang camunting pain na alac sa mangcoc.
At uala mang tacot na patotohanan
cahit natatantong casinungalingan,
ngalan mo, Dios co, tila tinutunao
sa mangcoc nang alac na tangan sa camay.
Sa bagay na ito,i, di dapat magtaca
na sa Santong Sulat ay ating mabasa,
itong cay San Pablong aral na maganda
ng mga panahong siya,i, na rito pa.

Na doon sa Langit di papapasuquin
cun mḡa matay na mḡa mapaglasing,
caya nḡa ang ating dapat nḡayon gauin
sa arao at gabi sila,i, idalanḡin.

Nang upang canilang i-uan na ang alac
cataua,t, caloloua,i, ipinapahamac,
at itinatapon puri,t, sampong pilac,
sa uinicang itoi, si caca,i, sumabad.

¿Sa bagay ang alac, ay masama, manong?
¿baquit ititinda cun ito ay lason?
alac ay mabuti; sagot nang Celador,
datapoua,t. lason labis na pag inom.

May sasabihin pa nḡuni at tumindig
talaoc nḡ manoc dahil sa nadinig,
hating gabi pala aco na,i, aalis
sa bahay nang nataga,i, aco,i, sasaglit.

Nang maca-alis na cami nama,i, nasoc
si Neneng ay aming dinatnan sa suloc,
camay na sa noo at sisinghot singhot,
uinica nḡ ina; tayo na,i, matulog.

Nang aco,i, maguising quinaumagahan
sa ina ni Neneng aco,i, napaalam,
ama,i, natutulog at nacatimbuang,
nanaog na acong nagdadahan dahan.

Nḡuni at gayon ma,i, na sa hagdanan pa
ay aquing na voces cay Neneng na ama,
na ang sinasabi; umaga na pala
aco ay baquit di guinising canḡina.

At ang uinica pang aquing napaquingan
Neneng, gayac na,t, sicat na ang arao,
di ba sinabi cong idudulog icao
baquit hanga ngayo,i, uala ca pang abay.
Nang na sa daan na ay aquing naquita
ina nĩ Bebedor na señora Nipa,
dala sa bilao ay sampong botella,
señor Alambique ay siyang casama.
Tatlong pusong saguing isang buslong tic-ban
ang cay Alambique bitbit sa camay;
anac na Bebedor ay na sa licuran
may galos sa ilong ang casama,i, abay.
Ang uica ni caca malayo na siya
ang bahay ni Neneng ay nililingon pa,
caya,t, sa paglingon ay natanao niya
ang abang si Neneng abay ang casama.
Ama,i, casama rin tungo sa Convento
marahan ang lacad tila na lilio,
ninasa-rao niyang matanto ang dulo
ng̃ dolog (1) na yaong nang̃ag yari lang̃o.
Sa caniyang pag lacad siya,i, inabutan
ng̃ caniyang comare galing sa Simbahan,
itinanong niya: cun ano ang lagay
babaing tinaga na na sa tindahan.

---

(1). Ang pagharap at pag sasabi sa Cura nang mang̃a nagcacasundong pacasal.

CAPITULO VI.

Ang pagcacasal cay Neneng.

Dalauang puong arao ng̃ macaraan na
sa bayan ni Neneng nag sadia si caca,
ang tica ng̃ loob ay siya,i, mag simba
caya dapit hapon ng̃ paroon siya.

At sa gabing yao,i, siya,i, nanuluyan
sa bahay ng̃ isang caniyang caibigan,
palibhasa,i, gayac na caniyang paquingan
ay ang unang misa sa quinabucasan.

Ang bahay na caniyang natuluyang tambing
nacacaagapay ng̃ sa quila Neneng,
cun caya noon pa ay caniyang na lining
ang sa capit bahay na malaquing piguing

Ay dahil cay Neneng ay pagca umaga
ay sa cay Bebedor ay icacasal na,
caya ng̃a ang lahat ay nang̃ag sasaya
at lalong lalo na si Señora Nipa.

Namamaos na ng̃ caniyang madinig
ng̃uni, at hindi rin na dahan ang voces
ang utos at sigao sa bibig ay salit
madalas tungain ang botellang bitbit.

Ang uica ni caca macahapon sila
sa isang bintana ay nanungao siya,
pinanood niya tanang pagsasaya,t,
gulo quila Neneng dahilan sa boda.

Sa tabi nḡ bacod tapat nḡ hagdanan
ay namasdan niya na ualo ang calán
may baboy at manoc na binabanlian
at anim ang culig na nag ii-yacan.

Si Señora Nipa ay hindi mauiling
tingnan ang cocina, at hindi macali,
tila manḡanḡaso na cun macahuli
sa nahuling usa ay tatabi tabi.

Sa mamanuganḡi,i, hindi macalayo
matanda,t, dalaga,i, siyang binibiro,
nguni at ang mata,i, parang napapaco
sa muc-ha ni Neneng tunḡong nacaupo.

Cun sa manḡa pag biro,t, pagpapataua,i
namasdan si Neneng na naquiquitaua,
ay hindi malayo na ariing gloria
nḡ bibienaning si Señora Nipa.

Mag a-alas nueve nasoc sa bacuran
ang maraming tauo ang isa ay acay,
may dalang bigüela, at nanḡag hintuan
nḡ manḡag sidating sa tabi nḡ hagdan.

Tauong inaacay siyang may bigüela
sa masid dao niya ay bulag ang mata,
caya nḡa,t, nḡ masoc bucod sa acay na
sa tuing hahacbang tila nanḡanḡamba.

ICAAPAT NA ARAL.

«*Ang* catungculan mo,i, houag ipapalit
«sa camunting touang casunod ay hapis,
«ang tunay na toua na sacdal ng̃ tamis
«ang yao,i, sundin mo at gauing malinis.
«Alalaon baga,i, houag titiguilan
«magdarayang asó ng̃ sandaling layao,
«tapusin mong gauin iyong catungculan
«at ito ang Lang̃it sa buhay na hiram.»

ICALIMANG ARAL.

«Matiaga sa iyong naguing paghahanap
«at ang cacanin mo,i, doon magbubuhat,
«tauong salauaha,t, laguing may causap
«caraniuang tung̃o ay sa paghihirap.

ICAANIM NA ARAL.

«Sa gaua,i, ilagui ang iyong catauan
«upan din ang sipag ang panatilihan,
«pagca't ualang tamad tayong namamasdan
«na pinulo cahit sa mumunting bagay.
«Agapang palagui na may guinagaua
«ng̃ sa catamara,i, houag cang mayaya,
«ang tauong lagui na nanacatung̃anga
«cailan ma,i, hindi magdaraang pala.

ICAPITONG ARAL.

«Gayon ma,i, houag cang maglabis na
«sa lacas na caya ng̃ iyong catauan,
«at ang iyong tulog yaong cahustuhan
«ng̃ hindi sa pagod icao ay mahapay.

ICAUALONG ARAL.

«Ang lubhang maraming pinapanucala
«palagui ng̃ dahop macain ma,i, uala
«ang ibig sumunod sa udioc ng̃ nasa
«nag cacailang̃an ng̃ yamang sagana.
«Caya ng̃a di dapat nasaing mabusog
«ang tacbo ng̃ isip na laguing dayucdoc,
«lahat mong nasain cahit man masunod
«culang din at culang sa taya ng̃ loob.

ICASIAM NA ARAL.

«Bauahan ang biro,t, salitang di ucol
«maglarong sandali at houag panayon
«sa lahat ng̃ ito,i, capagca na gumon
«sa caralitaan pilit na hahantong.

ICASAMPUONG ARAL.

«Piliting iquilos ang iyong catauan
«matamlay ma,t, hindi sa Dios ialay

«Cailan ma,i, houag gagaua ng̃ labis
«at ito,i, dapat mong ilimbag sa isip,
«gauang calabisa,i, may dusang capalit
«ng̃ayon, ó sa huli pilit na sasapit.

ICALABING TATLONG ARAL

«Ibagay ang damit sa lacas ng̃ hanap
«sa calagayan mo pagcai,i, isucat;
«ang lumalabis ng̃a sa ugaling lacad
«tantong nalalapit sapagca baligtad.
Yaong caraniua,t, ugali sa madla
«cun magpipiguing ca,i, siyang ihahanda,
«handang di macain cahit mahalaga.
«parang bumibili ng̃ icapupula.
«Maquiugali ca ang siyang marapat
«maguin sa pagcain maguin sa pag-gayac
«pagca,t, ang mamucod sa mata ng̃ lahat
«tulad sa nagbayad ng̃ icalilibac.
«Lalo,t, sa mahirap ay alang̃ang tambing
«na sa caniyang piguing ihandang pagcain
«ang di mabibili cun hindi utang̃in
«caya sa cáya mo,i, houag palabisin

ICALABING APAT NA ARAL

«Ing̃atang magaling ang laman ng̃ bahay
«piliting itatag boong cahusayan,
«ang magandang ayos ay siyang larauan
«ng̃ pusong tahimic at banal na asal.

ICALABING LIMANG ARAL.

«Sa mğa pañgaco,i, houag mag cuculang
«at ang pangañgaco,i, iyong dadalangan;
«ang lubhang maraming pinangangacuan
«ang naguiguing tubo,i, tauaguing bulaan.

CALABING ANIM NA ARAL.

«Houag pahihibo sa pag aacala
«na ang cayamana,i, sa pagca sagana;
«caraniuan pa ngang sa ati,i, maaba
«yaong umaabot sa pag papasasa.

ICALABING PITONG ARAL.

«Sa di pag nanasa doon nagbubuhat
«ang capayapaang cayamanang uagas,
«iuacsi sa loob licong pag hahangad
«ibigui,t, tuparin sa Dios na atas.
«Ang ligaya natin ay na sa payapa
«sa hindi pag lasap ng sa mundong daya,
«supilin ang balang lihis na acala
«at paca ibiguin sa Dios na gaua.
«Pacaingatan mong nasa ay lumauig
«cun baga,t, ayao cang mag dala ng hapis
«mapalad ang ualang lubhang iniisip
«tahimic ang puso,t, tiuasay ang dibdib.

ICALABING UALONG ARAL.

«Manga cahilingan ng catauang lupa
«ituntong sa guhit iyong pag apula;

Aco ay nag bañgon na parang binyagan
tuloy guinaua co tanang capansanan,
samantala naman ay aquing natanao
músico,i, na lacad casama,i, quinasal.

Tanang capansana,i, ñg magaua co na
nanaog na acong tuñgo sa pag simba,
siya rao,i, nag tumulin ang uica ni caca
at dahil sa tacot mahuli sa misa.

Ñg siya,i, mapasoc doon sa Simbahan
marami ñg tauo ang caniyang dinatnan,
iba,i, nañgag tayo sa dacong pintuan
ang nasa,i, maquita mañga icacasal.

Ang sabi ni caca,i, siya rao,i tumindig
sa maraming tauo siya ay sumicsic,
at sa icacasal siya ay lumapit
si Neneng totoong ibig niyang mamasid.

Ñg maquita niya,i, tila ma-iiyac
ang mahal na Altar siyang hinaharap,
quinacanan niya na may panyong hauac
ang cay Alambiqueng minumutyang anac.

Isang Sacerdote noong matatapos
binabásang libro,i, biglang itiniclop,
uinica cay Neneng icao ay sumagot
ang isasagot mo,i, ang taos sa loob.

At ang itinanong ¿Neneng ibig mo ba?
itong si Bebedor ang maguing asaua,
na mutla si Neneng at hindi na humumá
ñg uling tanuñgin lalong namutla pa.

Tinanong pang uli hindi rin na imic
ang luha sa mata,i, siyang tumaguistis,
icapat na tanong bubuc-hin ang bibig,
pagdaca,i, nabual hiniñga,i, napatid.

Sa nangyaring ito ang ina ni Neneng
biglang na pa ¡ay! na calaguim laguim
gayon din ang ama halos himatain
sa hapis at hiyang nagca sapin sapin.

Anac ay quinalong nitong mag asaua
saca isinacay sa isang caleza,
bahay ang tinuñgo ang uica ni caca
at siya,i, natirang nag antay ng̃ misa.

O mg̃a dalaga nariya,t, inyong tingnan
ang lagay ni Neneng na cahambal-hambal
dahilan sa ama caya nagca ganiyan
¡ó mapaclang bung̃a ng̃ pag lalasingan!

Sa ina ni Neneng na hirap at dusa,
at sa na pagsapit ng̃ abang tindera,
inyo ng̃ naquita ang maguiguing hanga
cun sa mag lalasing cayo mag asaua.

Inyo ng̃ namasdan sa ama ni Neneng
ang asal hayop tauong mapag lasing
caniyang pagca tauo,i, naualang tambing
caya cayo ng̃ayo,i, aquin ng̃ lisanin.

Aquin natatantong inyong inaantay
na cayo,i, dalhin co cay Neneng na bahay
ng̃ inyong maquita cun patay ó buhay,
datapua,t, ito,i, sa iba ng̃ arao.

CAPITULO ÚLTIMO.

Pahabol na hatol ng̃ pag irog sa mg̃a mag susugal.

Sa oras na ito, bumabasang irog,
titig mo,i, tila na nag dadamdam pagod
ng̃uni,t, hindi mo rin masasabing busog
sa quinathang buhay yaring aquing loob.
Caya hindi co pa uacasan ang hang̃ad
ng̃ pagnanasa cong gumanda ang palad
ng̃ nang̃a balaho sa lusac ng̃ hirap
sugal ang dahila,t, pag inom ng̃ alac.
Anhin pang saysayin ang buhay ng̃ lasing
parang naca burol hangang di maguising
at di catouirang sila,i, causapin,
caya hangang lang̃o,i, aquing lilisanin.
Cayong laguing guising at nag dudumilat
na isip sa sugal; manalo ang hang̃ad,
ó mg̃a sugarol na cahabag-habag,
isigla ang puso,t, dibdib ay ibucas.
At biguian ng̃ daan sa pinto ng̃ loob
itong pahabol cong hatol ng̃ pag irog,
cun bagama,t, siquí, dahil sa himutoc
na ualang pag ita,t, halos abot abot.
Banta co,i, namasdan, sugarol cong liyag
sa quinathang buhay boo,i, iniladlad,

tanang cahirapan at na dustang palad
abang mag susugal sa baraha,i, bihag.
Ng̃uni,t, tantoin mo, yao,i, di pag api
at di naman sulsul ng̃ paghihiganti,
hinayang sa iyo ang namamarali
yao,i, pauang hiyao ng̃ aquing pag casi.
Babala ng̃ isang ualang lasong dila
at aral magulang sa anac na mutya,
ualang munting bahid ng̃ pag alipusta
pag tapatan quita,i, siyang naca yaya.
Caya biguiang uacas ang ugaling iyan,
casuclaman mo na mg̃a pagsusugal,
asauang lupagui sa luha at ¡ay!
sa sunong na hapis ay maibsan ibsan.
Sa laong panahon pinahirapan mo
ng̃ayon naman sana,i, para ng̃. balato
mag bago cang loob i-uan na ang vicio
pag sasamang punit solsiha,t, mabago.
Sa gayong caluat na icao nag tacsil
at mamaghapon ma,i, parang sangtaon din
cun magca bicio pa,i, hihiguit marahil
lalo,t, cun lipol na ang aring inanquin.
Gayon na casamá ang iyong paquita
ualang iguinanti cun di luha niya,
ng̃ayon naman aquing sugarol na sinta,
oras ng̃ ang vicio,i, quitlan ng̃ hining̃a,
At cun magca gayon ay titighao tighao
ang iyong asauang parang bagong buhay

pag sasama ninyo,i, muling **madarangal**
sa harap ng̃ Dios at ng̃ tauo naman.

Pang̃atauanan mo sugarol cong irog
itong iyong bagong pag babalic loob
mg̃a anac mo rin, sanhi ng̃ pag luhog
nitong namuhunan ng̃ camunting pagod.

Cun sila,i, mag aral pilit na gagasta,
cahit pamuchacho, libro,i, bibilica,
sarisaring gugol hangang sa mag misa,
mag abogado ma,i, cailang̃a,i, cuarta.

Cahit lumabas mg̃a matalinong isip
cun di mag aaral ualang masasapit,
pag aralin naman ay ualang masaguip
na sucat magasta; sugal ang sumipsip.

Hindi man mag aral pilit gagastahan
cun dumarating na ang capanahunan,
mag aasaua rin cun siya,i, may buhay
at ipalilibing cun baga,t, mamatay.

At ang lalong hirap cun icao,i, tumanda
mag casaquit cayang sa banig mahiga,
asaua mo,t, anac ¿papaano caya
cun nagugutom na,t, macain ay uala.

At bucod sa rito tantoin mo naman,
bucas, macalaua,i, icao,i, mamamatay,
sa oras na yaon iyong mamamasdan
ang mg̃a sala mong sa sugal bumucal.

Sa pag susugal mo caya na pahamac
anac mong dalaga na nasauing palad,

puri ng̃ bunso mo sa minsang mabasag
cahit ca manaló,i, 'di na malalapat.
Manong iyong ticman, sugarol cong guilio
hatol co sa iyo, mula ng̃ayo,i, sundin,
talicdan ang sugal balon ng̃ hilahil
at ng̃ dalita mong nagca sapin-sapin.
Parahin mo nang̃a, sugarol cong liyag
sa palarang aua,t, pabalatong habag,
sa hihibic-hibic at nag si si iyac
na mg̃a anac mong di macapang̃usap'
Alalahanin mo sugarol cong ibig
hindi cami lamang ang mg̃a hahapis,
ititig ang mata ng̃ dilát mong isip
sa Vírgeng María Inang na sa Lang̃it.
Nahahapis siya,t, ualang ibang dahil
cun di ang lagay mo na calaguim laguim,
cun tura,i, sinacop ni Jesus na guilio
hangang sugarol ca ay ca-auay mo rin,
Pahirin mo na ng̃a sugarol cong sinta
luhang dumadaloy ng̃ Vírgen María,
mula baga ng̃ayo,i, ay pandirihan na
ang luma at bagong pinta ng̃ baraha.
Ang cusang lumulong sa capang̃aniban
ay sa pang̃anib din yaon mamamatay,
caya mula ng̃ayo,i, iyo ng̃ ilagan
ang mg̃a sugarol na dating ca-acbay.
At cun magca gayo,i, tuloy mag compisal
ualang liuag liuag na iyong cacamtan,

sa Dios ang aua at capatauaran
niyong iba,t, ibang iyong casalanan.
Sa capayapaan icao,i, manunulos
palad mong na dusta,i, muling mababantog
sabic sa pag ibig na puso ni Jesus
papag cacamtin mo ng̃ toua at lugod.
Paniniuala mo,i, ng̃ mapanatili,
uliniguin itong bagay na nangyari:
librong *Casos raros* doon sinasabi
at ang may pahayag Padre Engelgrave (1).
Sa isang Ciudad Salamanca ang ng̃alan
sacop ng̃ Españang ating Caharian,
ay may comercianteng balita sa yaman
sa pilac, sa guinto,t, aring mg̃a mahal.
Comercianteng ito,i, na buhos ang loob
sa pag susugarol ay napanibulos,
tanang cayamana,i, na lipol, na ubos
dahil sa barahang labis na inirog.
At di yaon lamang ang napang̃anyaya
mang̃a cabaita,i, na lipol na paua,
at pati ng̃ taco,t, sa Poong may gaua
¿tingnan mo cun hindi mapapacasama?
Sa guinayon gayo,i, isa,t, isang arao
ang pagcacasala,i, iba,t, iba naman,
hangang sa masadlac sa ubod ng̃ samang
mag bang̃is sa Dios at caniyang labanan

(1) Engelgr. Dom. 2 post. past. *Casos Raros* Página 81.

Palibhasa ñgani,i, taglay pa sa dibdib
pananampalataya sa Dios sa Lañgit
cun barilin niya,i, ualang masasapit
caya ibang laban ang siyang inisip.

Bumili ñg *Moral* at ang hañgad lamang
ay matanto niya cun alin ang salang
sa Dios ay lubhang quinapopootan
at siyang gagauing sandatang pang laban.

Sa nasabing libro,i, caniyang napagnoynoy
pinaca mabigat na sala ay yaong
caquilaquilabot na sacrilegiong
masamang confesio,t, masamang comunion.

Binalicat nañga ñg tacsil na loob
itong sacrilegio na catacot tacot
halos touing lingo siya,i, dumudulog
sa cagalang galang na piguing ni Jesus.

At bago dumulog ay nag cocompisal
ñguni at confesiong casamasamaan,
ualang pag sisisi, at ang gaua lamang
at ipagcaila tanang casalanan.

¡Oh Dios na ama na sumasalañgit!
¡oh pag papaciencia na hindi malirip!
¿san-gaanong samá itong tinitiis
sa isang sugarol na iyong cagalit?

¿Sino sa may bait ang di mag uiuica
sa tacsil na ito,i, amba na at acma
ang caliz ñg poot ñg Poóng daquila,
¿ñguni oh Dios co? ¡anong laquing aua!